מנורת המאור — הלכות אבל

הלכות אבל

מי שמת לו מת, והוא אחד משבעה קרובים שחייב להתאבל עליהם, והם אביו ואמו ואחיו ואחותו, בין מאביו בין מאמו, ובנו ובתו ואשתו, חייב לקרוע עליו, ואם לא קרע חייב מיתה בידי שמים, שנא' (ויקרא י, ו) ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו, מכלל ששאר האבלים חייבין לקרוע על מתיהם, ואם לא קרעו חייבין מיתה בידי שמים. וצריך לקרוע מעומד, ואם קרע מיושב, כתב הרא"ש ז"ל שלא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולקרוע מעומד. ומקום הקריעה בית הצואר מלפניו. קרע בשוליו מלמטה או מן הצדדין, פי' תחת בתי הידים, לא יצא. וצריך לקרוע לפחות טפח. ואם קרע, יכול להוסיף טפח על מת אחר. ומת לו מת אחר, יכול להוסיף קרע שיעור טפח על הקרע הראשון ודיו. וכשם שקורע על מת שחייב להתאבל עליו, כך קורע על מת שמת לקרובו, כגון אשת אביו או אחי אביו או בן אחיו או כיוצא באלו. וכתב הרא"ש זצ"ל דקריעה אינה אלא בשעת חימום. לפיכך צריך לקרוע על מת שמת לקרובו, בין בפני קרובו בין שלא בפניו. וכשם שקורע על הקרובים, כך צריך לקרוע על הכשרים ועל החסידים, ואפי' הם רחוקים, על כל אחד ואחד כפי מה שהוא. דתניא מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהן קטנים, מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו. פי' בוכה ומתאבל, בוכה וקורע. אבל אין צריך לישב עליו באבלות אלא אם הוא רבו. וכל המוריד דמעות על אדם כשר, הב"ה סופרן וגונזן בבית גנזיו, שנא' (תהלים נו, ט) נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך. ואם מת חכם יעשה עליו הראוי, דתניא חכם שמת הכל כקרוביו, הכל חולצין עליו והכל מברין עליו ברחובה של עיר. וחייב אדם לקרוע על אדם כשר מישראל, אם היה עמו בשעת יציאת נשמה. וכל אדם מישראל הוא בכלל כשרים, חוץ מעובדי ע"ז או עובר על אחת מכל מצות האמורות בתורה להכעיס. א"ר שמעון בן אלעזר, קורעין על כל אדם כשר בשעת יציאת נשמה, מפני שדומה לספר תורה שנשרף, שהכל חייבין עליו לקרוע. ופירש רש"י ז"ל שעדיין היה זה יכול ללמוד ודומה לספר תורה.

וכשם שקורעין על איש כשר, כך קורעין על אשה כשרה בשעת יציאת נשמה, אע"פ שאינה דומה לספר תורה ואינה לומדת תורה כאיש. ותלמיד חכם ששואלין אותו בדבר הלכה בכל מקום ואומרה, קורעין עליו, ואפי' לאחר קבורה ביום שמועה, אם הוא תוך שלשים יום. ואם לא קרע בשעת שמועה, יקרע בשעה שעוסקין בהספדו. ועל רבו המלמדו תורה, אפי' לא האיר פניו אלא במשנה אחת, קורע. ואינו מאחה לעולם, כקרע שעל אביו ואמו, שנא' (מלכים ב ב, יב) והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשני קרעים. מכאן שחייב להבדיל השפה. על כל המתים הוא קורע הטפח בבגד העליון ודיו, ועל אביו ואמו קורע כל בגדיו, ואפי' הוא לובש עשרה, עד שמגלה לבו, ואם לא קרע כל בגדיו לא יצא ידי קריעה, וגוערין בו כמי שעובר על מצות עשה מדברי סופרים. וכל זמן שאותו בגד עליו, אומרין לו קרע, אפי' לאחר כמה ימים.

האיש והאשה שוין לענין קריעה, אלא שהאשה קורעת התחתון ומחזרת אותו לאחריה וחוזרת וקורעת העליון. על כל המתים קורע בין מבפנים בין מבחוץ, ועל אביו ואמו קורע מבחוץ. ופרש"י זצ"ל בפנים בחדר, בחוץ כלפי העם. והר' יצחק ן' גיאת ז"ל והרמב"ם ז"ל כתבו, מבפנים מכניס ידו תחת חלוקו וקורע. על כל המתים, אם בא להחליף בגדיו תוך שבעה ימים, מחליף ואינו קורע, ועל אביו ואמו, אם מחליף, קורע כל הבגדים שהוא מחליף, ואינו מאחה לעולם, כמו בפעם הראשונה. על כל המתים שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים, ועל אביו ואמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם, והאשה שוללת משום כבודה. על כל המתים רצה חולץ, רצה אינו חולץ, ועל אביו ואמו חולץ. פירוש חולץ, חולץ זרועו והוציא כתפיו חוץ לקרע ונמצא זרועו עם כתפו מגולין. ואם מבן אדם חשוב, ואין כבוד לילך חלוץ כתף, אינו חולץ. ונשיא חולצין עליו כמו שחולצין על אב ואם, ואינו מאחה לעולם, אבל שולל ביום השני, ונוהג עליו אבלות מקצת היום. והקורע על חכם, כיון שהחזיר פניו מן המטה, שולל מיד ומאחה ביום השני. על כל המתים, אם לא שמע תוך שלשים יום, אינו קורע, ועל אביו ואמו קורע אפי' לאחר כמה שנים. וכשם שאסור לאחות קרע שקרע על אביו ואמו, כך אסור להפוך העליון מהבגד למטה ולאחותו, ואפי' הלוקח אותו אסור לאחותו. לפי' אם ימכרנו, יודיע ללוקח ויאמר, קרע זה הוא

שקרעתי על אבא, כדי שלא יאחה אותו הלוקח. ואם הקונה קנה בגד קרוע סתם, ואינו יודע קרע זה על מי נקרע, אסור לאחותו עד שידע שאינו מן הקרעים שאסור להאחות. ואסור למכור לגוי בגד שקרע על אביו או על אמו.

הקורע מתוך המלל, מתוך השלל, מתוך הסולמות, לא יצא ידי קריעה. פי' מלל, תפירת עראי שהחוטין מפוזרין ורחוקים. שלל, תפירת מי שאינו אומן. הסולמות, תפירה שאינה חזקה והחוטין שבה כעין סולם. קרע מתוך איחוי אלכסנדראי יצא. ופירש הראב"ד והרא"ש ז"ל שהיא תפירה שוה מלמעלה ובולטת מלמטה.

הקורע על מת, ומת לו מת אחר תוך שבעה, קורע קרע אחר, לאחר שבעה, מוסיף על קרע הראשון כל שהוא. ועד היכן קורע ומוסיף, עד טיבורו. הגיע לטיבורו, מרחיק ארבע אצבעות מן הקרע הראשון וקורע. נתמלא לפניו, מחזירו לאחוריו. נתמלא למעלה, מחזירו למטה. נתמלא מכאן ומכאן, נעשה כמי שאין לו חלוק, ואינו קורע. אמרו לו מת אביו וקרע, מת בנו והוסיף, תחתון מתאחה, עליון אינו מתאחה. מת בנו וקרע, מת אביו וקרע, עליון מתאחה, תחתון אינו מתאחה. מת אביו, מתה אמו, מת אחיו, מתה אחותו, על כולם קורע קרע אחד, ועל אביו ועל אמו קורע קרע אחר. קטן שמת לו מת, קורעין לו משום עגמת נפש. אין קורע אדם לכבוד אשתו אלא על חמיו וחמותו בלבד. הקורע על מתו בשבת, אע"פ שחילל את השבת, יצא. וכתב בעל ספר המצות תניא כל שבעה קרעו לפניו, ואם בא להחליף מחליף וקורע, ובשבת קרעו לאחוריו, ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע. ומסקינן האי הויא כל שבעה אם מחליף קורע על אביו ואמו, אבל בשאר מתים אם בא להחליף מחליף ואינו קורע ע"כ. קטן שמת תוך שלשים, ואין יודעין אם כלו לו חדשיו, אין קורעין עליו.

אין קורעין ביום טוב, אפי' ביום טוב שני של גליות, אבל בחול המועד קורעין. שמע ברגל שמת לו מת בקרוב שלשים יום שחייב לנהוג בו אבלות אחר הרגל קורע, אבל אם שמע ברגל שמת לו מת קודם שלשים יום אינו קורע לאחר הרגל. ההולך בבגד קרוע לפני המת, ומראה לכל כאלו קרע, ולא קרע, גוזל את המתים ואת החיים. הקורע בחלוק גזול, לא יצא. האומר לחבירו, השאילני חלוקך ואילך לבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת, קורע ואינו מאחה אותו, ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי הקריעה. אמ' לו, השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אחי או את בני, ומצאו שמת, קורע אותו ומאחה אותו, ומשלם לו דמי קריעה, אבל אם לא הודיע לחבירו שהולך לבקר את החולה ומצאו שמת, לא יקרענו כלל. השאיל לחבירו לילך לבית האבל, אינו רשאי ליטול אותו ממנו עד שיעברו ימי האבל, לילך לבית המשתה, עד שיעברו ימי המשתה, לרגל, עד שיעברו ימי הרגל.

וחייב אדם לקרוע על שמועות רעות. כגון שנתקבצו רוב הצבור למלחמה, והתננפו לפני אויביהן, ואפי' לא נהרגו אלא מיעוטן, ועל הנשיא ועל אב בית דין שמתו, שנא' (שמואל ב א, יא) ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם (שני קרעים), וגם כל האנשים אשר אתו, ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב. על שאול, זה נשיא, ועל יהונתן בנו, זה אב ב"ד, ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב, זו שמועה רעה. ועל השומע ברכת השם מישראל, אפי' בכנוי אפי' בזמן הזה, ואפי' השומע מהשומע, כגון ששמע מהעדים, והעדים אינן צריכין לקרוע פעם אחרת. שמע גוי שבירך השם אינו חייב לקרוע על הכנוי, אבל אם בירך את השם המיוחד חייב לקרוע.

הרואה ספר תורה שנשרף, או אפי' מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים שנשרפו, אם נשרפו בזרוע וביד רמה קורע שני קרעים, שנא' (ישעיהו לו, כב) ויבא אליקים בן חלקיהו ושבנא הסופר אל חזקיהו קרועי בגדים, ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרענה בתער הסופר וישליכנה באש אשר על האח עד תום כל המגלה, וכתי' (ירמיהו לו, כד) ולא פחדו ולא קרעו בגדיהם המלך וכל עבדיו, מכלל שחייבין לקרוע.

הרואה ערי ישראל בחורבנן, אומר ערי יהודה היו חרבה, וקורע על הראשונה ודיו, שנא' (ירמיהו מא, ה) ויבאו אנשים משכם ומשילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים. ראה ירושלם, אומר ציון שממה היתה, וקורע. ואם קרע על ירושלם תחלה, אינו קורע על האחרות. ראה בית המקדש חרב, אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו לחרבה, וקורע. פגע במקדש תחלה, קורע על המקדש ומוסיף על ירושלם. בירושלם תחלה, קורע על כל אחת בפני עצמה, ולסוף כל שלשים יום קורע, אם אינו רואה אותה בנתים. וכל אלו הקרעים מולל או שולל או לוקט או עושה סולמות לאחר שבעה, ואינו מאחה אותן לעולם.